

ביאור הדף מסכת בבא בתרא דף קמ"ד

במשנה התבאר שאם אדם הוריש נכסים לבניו, והבנים הגדולים רצו להשביח את נכסי האב, ושהשבח ילך אליהם ולא ליורשים הקטנים, ואמרו בפני בית דין ראו מה שהניח אבא, וכעת אנו משביחים את הנכסים לעצמינו, מה שהשביחו השביחו לעצמם.

ומביאה הגמרא שאביו של רב ספרא הוריש לבניו זוזים, ורב ספרא עשה בחלק מהם עסקה, והרוויח על ידם ממון. ורצו שאר היורשים לחלוק ברווח שהרוויחו הזוזים מהירושה, ואמר להם רבא שרב ספרא הוא אדם גדול שעסוק בלימוד התורה, והוא וודאי לא יפסיק מלימודו כדי להרוויח עבור היורשים האחרים, ולכן הרי זה כאילו הוא אמר בפירוש הקטנים ראו מה שהניח אבא. שאין שאר היורשים נוטלים חלק בזה.

במשנה התבאר שאף האשה השביחה את הנכסים השבח לאמצע וכלומר מתחלק בין כל היורשים. ושואלת הגמרא מה שייכת אשה לירושה הרי אשה אינה יורשת את בעלה, והירושה לא שייכת לה.

ותירץ רבי ירמיה שמדובר בירושה שיש גם לאשה חלק בה, וכגון שאביה ובעלה אחים, ולה אין אחים, ולכן היא יורשת את אביה, ואם הסב שלה שהוא אביו של בעלה מת, בעלה המת יורש את חלק הירושה של אביו ומורישו לבניו, והיא יורשת את חלק הירושה של אביה, וממילא יש גם לה חלק בירושה זו יחד עם בניה.

(וכגון ביתו של שמעון שנישאה לראובן, ומתו שניהם ואחר כך מת יעקב, שבתו של שמעון אם אין לה אחים, יורשת את חלקו של שמעון בנכסי יעקב, ובעלה ראובן יורש את חלקו בנכסי יעקב, וכיון שמת הנכסים הולכים לבניו, וממילא יש כאן ירושה שיש גם לאשה וגם לבניה חלק בה).

ושואלת הגמרא שאם כך מה החידוש במשנה, הרי וודאי שדינה ככל אחד מהיורשים. ועונה הגמרא שהחידוש הוא בזה שאשה דינה כאחד מהיורשים והיא צריכה לומר שהיא משביחה לעצמה, ואם לא אמרה השביחה לכולם, ולא אומרים שכיון שאין דרך אשה לטרוח להשביח את הנכסים, אפילו אם היא לא אמרה שמשביחה לכולם אנו אומרים שכאילו היא אמרה כך, אלא אף היא צריכה לומר שהיא משביחה לעצמה.

במשנה התבאר שאם אמרה האשה ראו מה שהניח לי בעלי הריני עושה ואוכלת השביחה לעצמה. ושואלת הגמרא מה החידוש, הרי וודאי שיכולה לומר הריני עושה לעצמי ככל יורש, ועונה הגמרא שהחידוש הוא שאפילו שיש שבח בשבילה במה שהיא טורחת ליתומים, לא אומרים שמחמת זה היא מוחלת על השבח שילך לכל היתומים, אלא אף כאן השבח הולך אליה לבדה.

ומביאה הגמרא דין שאמר רבי חנינא שהמשיא אשה לבנו גדול בבית השייך לו, הבן קונה את הבית. ואמנם דין זה נאמר דווקא בבנו הגדול, הנישא דווקא לבתולה, ודווקא לאשתו הראשונה, ודווקא אם את אותו הבן הגדול האב השיא ראשון מכל ילדיו.

ואומרת הגמרא שפשוט שאם ייחד לו אביו בית ועלייה, הבכור קונה רק את הבית ולא את העלייה, כי העלייה אינה חלק מהבית. אך מסתפקת הגמרא אם אביו יחד לו בית ואכסדרה, האם האכסדרה שדרכה נכנסים לבית נחשבת כחל מהבית או לא, ואף אם נאמר שאכסדרה נחשבת כחלק מהבית מסתפקת הגמרא באם יחד לו אביו שני בתים זה לפניו מזה, האם הבכור קונה את שניהם או רק את בית אחד. ונשאר הגמרא בתיקו.

מקשה הגמרא ששנינו בברייתא שאם ייחד לו אביו בית וכלי בית הבכור קונה רק את כלי הבית אך לא את הבית עצמו, ותירץ רבי ירמיה שבברייתא מדובר שהיה אוצרו של אביו מונח בבית, וכיון שהאב משתמש בבית רואים מזה שלא הייתה דעת אביו לתת לו את הבית.

וחכמי נהרדעא אמרו שלא רק אם אוצרו של אביו נמצא בבית, אלא אפילו אם יש לאביו שובך של יונים בבית אין הבן זוכה בבית, ורב יהודה ורב פפי הוסיפו שאפילו אם יש לאב בבית כלי עם דגים מטוגנים בבית זה מספיק כדי להראות שהאב לא הקנה את הבית לבנו כי הוא משתמש בבית.

ומספרת הגמרא שכאשר מר זוטרא השיא את בנו הבכור הוא תלה בבית סנדל כדי להראות שהוא משתמש בבית ולא מקנה לבן את הבית.

וכאשר רב אשי השיא את בנו הבכור הוא תלה בבית כוס מלאה שמן כדי להראות שהוא משתמש בבית ואינו מקנה לבנו את הבית.

ואמר מר זוטרא ששלושה דברים תיקנו חכמים שהם כהלכה בלא טעם. הראשון הוא הדין הזה שהאב שהשיא את בנו בבית הבן קונה את הבית, שתקנו זאת כיון שגנאי לחתן לשאת אשה בלא שיש לו מקום לגור בו.

ותקנה נוספת שתיקנו חכמים שאף היא כהלכה בלא טעם היא מה שאמר לעיל רב יהודה בשם שמואל שהכותב כל נכסיו לאשתו היא לא קונה את הנכסים אל לא עשאה אלא אפטרופוס על הנכסים.

והתקנה השלישית היא מה שאמר רב שאדם שאמר לחבירו מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלושותם דהיינו החייב, הנותן והמקבל, המקבל קנה את המנה, ואפילו שלא נעשה כאן קניין, כיון שכך דרך הבריות לא הטריחום חכמים להביא עדים ולעשות קניין.

עמוד ב'

משנה. אחים השותפים שנפל אחד מהן לאומנות, נפל לאמצע וכלומר שרווחיו מהאומנות הולכים לכולם, אבל אם חלה ונתרפא מתרפא משל עצמו ולא משל כולם.

גמרא. ואומרת הגמרא שמה שאומרת המשנה שאחד מהאחים נפל לאומנות הכוונה אומנות המלך וכלומר שמינו אותו לעבוד עבור המלך שאז הכנסותיו לכל האחים.

ומביאה הגמרא ברייתא שאומרת שאם מינתה המלכות אחד מן האחים לגבאי של מיסים או פולמוסטוס דהיינו שוטר, אם מחמת האחים וכלומר שהמינוי הוא מחמת שנוהגים שם למנות אחד מכל בית לגבאי או שוטר, הרוויח לכל האחים. ואם מחמת עצמו וכלומר שמינהו למשל מחמת חשיבותו, רווחיו לעצמו.

ושואלת הגמרא מה החידוש בזה שאם הוא מונה מחמת האחים כל האחים חולקים בזה, ועונה הגמרא שמדובר שאפילו אם הוא חריף ומתאים לאומנות יותר מאחרים, שלא אומרים שמינוהו מחמת חריפותו אלא מחמת האחים והכל הולך לאחים.

מביאה הגמרא ברייתא שאומרת שאחד מן האחים שנטל מאתים זוז מהירושה ללמוד תורה או ללמוד אומנות יכולים האחים לומר לו אם אתה אצלנו יש לך מזונות אם אין אתה אצלנו אין לך מזונות.

ושואלת הגמרא מדוע אינו זכאי למזונות בכל מקום שהוא, אלא מוכיחה מכאן הגמרא כדברי רב הונא שאמר שברכת הבית היא לפי רוב האחים, ושואלת הגמרא אם כך שיתנו לו מזונות אך יפחיתו לו את מה שהבית פחות מתברך בגללו, ואומרת הגמרא שאכן את זה חייבים האחים לתת לו.

במשנה התבאר שאחד מהאחים שחלה מתרפא משל עצמו. ומביאה הגמרא ששלח רבין בשם ר' אלעא שרק אם חלה בפשיעה מתרפא משל עצמו, אבל אם חלה באונס מתרפה מממון הבית.

ומבארת הגמרא כיצד אדם יכול לחלות בפשיעה, כדברי ר' חנינא שאמר שכל המאורעות הבאות על האדם בידי שמים חוץ מצנים פחים דהיינו מחלות הבאות מחמת הצינה והקור, (ויש אומרים קור וחום). שנאמר במשלי "צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם".

בזמנם היה נהוג שכאשר אדם בא לחופת חבירו הוא מביא עמו מתנת שושבינות דורון לחתן, וכאשר הוא נושא אשה החתן מחזיר לו ובא לחופתו ומביא לו מתנת שושבינות. והיה זה כחוב גמור ומי שלא רוצה להחזירו היו גובים אותו בבית דין.

משנה. האחים שעשו מקצתן שושבינות בחיי האב, וכלומר שנתן להם האב דורונות לשלוח לחתנים, כשהם נישאים ומחזירים להם את השושבינות היא חוזרת לאמצע, וכלומר לכל האחים בשווה. כיון שהשושבינות נגבית בבית דין, והרי היא כירושה שהותר האב.

אבל השולח לחבירו כדי יין וכדי שמן אינם נגבים בב"ד מפני שהן גמילות חסדים.

גמרא. במשנה התבאר שהאחים שעשו שושבינות בחיי האב השושבינות חוזרת לאמצע, ושואלת הגמרא שהרי בברייתא התבאר שכן ששלח לו אביו שושבינות כשהיא חוזרת כשהוא נישא היא חוזרת לאותו הבן, ואם נשתלחה לאביו שושבינות, כשהם מחזירים לאותו ששלח לאביהם חוזרת מן האמצע וכלומר מנכסי הירושה שהיא ככל חוב.

ותירץ רבי אסי בשם ר' יוחנן שבמשנה מדובר בשושבינות שנשתלחה לאביהם וכעת צריך להחזירה, שהיא חוזרת מהאמצע וכלומר מממון הירושה.

ושואלת הגמרא שהרי במשנה נאמר שאחים שעשו מקצתם שושבינות, ומשמע שהם שלחו את השושבינות, ואומרת הגמרא שצריך לגרוס במשנה, האחים שעשו **למקצתם**, וכלומר שנתנו לאב וכעת צריך להחזיר את השושבינות.

ושואלת הגמרא שהרי נאמר במשנה חזרה שושבינות, ומשמע שכעת מחזירים להם את השושבינות שהביאו בעבר, ואומרת הגמרא שכוונת המשנה שכאשר השושבינות חזרה עליהם **לגבות אותה מהם**, נגבית מהאמצע.

ורבי אסי עצמו תירץ שבמשנה מדובר שהאם נתן לבנו שושבינות לתת סתם, שאז כשהיא חוזרת היא חוזרת לאמצע, אבל בברייתא מדובר שהאב שלח שושבינות דווקא אם אותו הבן, שלכן כשהבן נישא והשושבינות חוזרת היא חוזרת לאותו הבן ולא לאמצע.

וכפי ששינו בברייתא שאם שלח עמו אביו שושבינות כשהיא חוזרת היא חוזרת לאותו האב, ואם שלח אביו שושבינות סתם כשהיא חוזרת היא חוזרת לאמצע.

ושמואל תירץ שאף לדעת המשנה באמת השושבינות חוזרת רק לאותו הבן ששלח איתו האב שושבינות, ומה שהמשנה אומרת שהשושבינות חוזרת לאמצע, אין הכוונה שחוזרת לכל האחים, אלא שאם יש מהם אח שיבם את אחיו, ואף שבשאר הממון של הירושה היבם נוטל את חלק אחיו, את השושבינות של אחיו הוא לא נוטל אלא היא הולכת לכל האחים, כיון שהדין הוא שיבם דינו כבכור שאינו נוטל במה שראוי לבוא בירושה אלא רק במה שהאב היה כבר מוחזק בו.

ושואלת הגמרא שאם האב מת מדוע אותו שקיבל ממנו שושבינות צריך להחזיר לו את השושבינות, הרי חיוב השושבינות הוא רק באוכל בחופתו של חבירו, וכיון שהאב מת השושבין פטור מלהשיב לו את שושבינתו.

שהרי שינו בברייתא שבמקום שנהגו להחזיר את הקדושין אם מתה הכלה בתקופת האירוסין, מחזירין, ובמקום שנהגו שלא להחזיר אין מחזירין, ואמר על כך רב יוסף בר אבא בשם מר עוקבא שאמר בשם שמואל שרק אם היא מתה מחזירים, אבל אם הבעל מת אינה צריכה להחזיר את הקידושין, כי יכולה האשה לומר תנו לי בעלי ואשמח עמו, וממילא גם כאן יכול השושבין לומר תנו לי שושביני ואשמח עמו ואז אתן לו את השושבינות, וכיון שמת הוא נפטר מלהחזיר את השושבינות.

ותירץ רב יוסף שמדובר שהאב כבר נישא, ואותו אדם היה איתו בחופתו ושמח עמו בז' ימי המשתה אלא שלא הספיק לפורע את השושבינות עד שמת האב, ואחר כך פרע את השושבינות. שאז הדין הוא שהשושבינות הולכת לאמצע, ולכל האחים ולא רק ליבם.

